

ISSN: 1896-4087

DOI: <http://dx.doi.org/10.21784/ZC.2019.019>

SYLWIA NAPIERKOWSKA

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Rzetelny proces w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej

A fair trial in the Charter of Fundamental Rights of the European Union

Streszczenie:

Prawo do rzetelnego procesu stanowi podstawową i ważną gwarancję w demokratycznym państwie prawa. Wiodącą rolę w interpretacji tego pojęcia odgrywa art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz wypracowane na jego podstawie standardy w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej jest jednym z aktów prawnych inspirowanych prawami człowieka gwarantowanymi w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Karta stała się aktem ujmującym w sposób kompleksowy prawa podmiotowe występujące w porządku prawnym Unii Europejskiej, w tym omawiane prawo do rzetelnego procesu. Celem publikacji jest ustalenie w jakim zakresie gwarantowana jest ochrona sądowa na poziomie europejskim w dwóch aktach – Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Analizę dwóch wyżej wymienionych aktów poprzedza omówienie zasady sprawiedliwości proceduralnej.

Słowa kluczowe: prawa człowieka, rzetelny proces, sprawiedliwość proceduralna

Abstract:

The right to a fair trial is a basic and important guarantees in a democratic state of law. The leading role in its interpretation is played by art. 6 of the European Convention on Human Rights and standards developed on its bases in the case law of the European Court of Human Rights. The Charter of Fundamental Rights of the European Union is one of the legal acts inspired by human rights guaranteed in the European Convention on Human Rights. The Charter has become an act that comprehen-

sively captures the subjective rights in in the legal order of the European Union, including the discussed right to a fair trial. The purpose of the publication is to establish the extent of guaranteed legal protection at the European level in two acts – European Convention on Human Rights and the Charter of Fundamental Rights of the European Union. The analysis of the two above-mentioned acts is preceded by a discussion of the principle of procedural justice.

Keywords: human rights, fair trial, procedural justice

Wprowadzenie

Prawo do rzetelnego procesu jest fundamentalnym prawem każdej osoby. W tej formule zawarty jest katalog zasad, który powinien być respektowany przez państwo i również realizowany w praktyce orzeczniczej przez wymiar sprawiedliwości. Rzetelne postępowanie sądowe gwarantuje bowiem ochronę praw i wolności jednostki. Zasada ta w języku angielskim jest określana mianem *right to fair trial* albo *right to fair hearing*. Natomiast w literaturze polskiej przyjęto określenie „prawo do rzetelnego procesu sądowego” bądź też „prawo do rzetelnego postępowania”¹.

Niezwykłą trudność stanowi jednak sprecyzowanie – co składa się na treść owego wymogu rzetelnej procedury? Niespójność terminologiczna z kolei utrudnia sformułowanie definicji samej koncepcji rzetelnego procesu. Ta różnorodność tłumaczeń nie została wyeliminowana. Obrazuje to brak porozumienia w kwestii znaczenia, jakie należy nadać pojęciu „rzetelnego procesu”. Równolegle używa się określeń takich jak: „gwarancje”, „prawo”, „standard”, „zasada” czy też „reguły”.

Pojęcia rzetelnego procesu należy poszukiwać w aktach prawa międzynarodowego oraz orzecznictwie międzynarodowych sądów i trybunałów. Wyznacznikiem znaczenia i rozwoju tej koncepcji jest to, że ma ona swoje odpowiedniki także w wielu językach oraz systemach

---

¹ Szerzej: A. Pagiela, *Zasada fair trial w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2003, rok LXV, z. 2, s. 125.

prawnych. Biorąc powyższe pod uwagę, dalsze rozważania oparte zostaną na Karcie Praw Podstawowych² (art. 47), jako jednej z wielu regulacji odnoszących się do omawianej tematyki. Jest pierwszym katalogiem praw podstawowych, który wiąże w danym obszarze działania zarówno instytucje, organy, jak również państwa członkowskie w zakresie stosowania prawa unijnego. Stanowi ona listę praw podstawowych obowiązujących w Unii Europejskiej, głównie wyinterpretowanych przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) z ogólnych zasad prawa unijnego.

Dla praw zawartych w Karcie źródłem inspiracji była Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności³ (przyjęta przez Radę Europy w 1950 r.), ale też m.in. prawa i zasady wywodzące się z tradycji konstytucyjnej państw członkowskich Unii Europejskiej i innych międzynarodowych konwencji dotyczących praw człowieka. Z perspektywy relacji pomiędzy systemem prawnym Konwencji a Kartą Praw Podstawowych istotne jest to, że KPP powinna być interpretowana w sposób zgodny ze standardami wypracowanymi w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Dlatego też należy odwołać się do art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i jego interpretacji na gruncie orzecznictwa ETPC. Ponadto rozważania te poprzedza odniesienie się do znaczenia zasady sprawiedliwości proceduralnej, która w prawie unijnym zajmuje szczególne miejsce.

Zasada sprawiedliwości proceduralnej

Pojęcie sprawiedliwości od dawna było przedmiotem analizy filozofów i teoretyków prawa. Można ją uznać za jedną z podstawowych i fundamentalnych koncepcji filozoficznych. Dyskusja nad pojęciem sprawiedliwości od początku nie ograniczała się wyłącznie do mate-

---

² Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7 grudnia 2007 r. (Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010).

³ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, otwarta do podpisu 4 listopada 1950 r., weszła w życie 3 września 1953 r. (Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284 ze zm.).

rialnego, ale dotyczyła również proceduralnego jej wymiaru. Funkcję tę pełniła na przykład „cnota sprawiedliwości” u Platona, którą rozumiał on jako regułę zapewniającą ład i harmonię duszy ludzkiej⁴. Arystoteles z kolei wiązał sprawiedliwość bezpośrednio ze sposobem dystrybucji dóbr, czyli zasadą ich rozdziału między uczestników wspólnoty państwowej⁵. Wśród przedstawicieli filozofii nowożytnej panowało przekonanie, że sprawiedliwe i słuszne jest to, co zgodne z uprzednio przyjętymi, formalnymi regułami. Zgodnie z tymi założeniami, materialne normy postępowania podlegały więc ocenie w związku z zastosowaniem określonych reguł proceduralnych⁶.

W świetle poglądów Erica Barbieri de la Serre niezwykle trudne jest sformułowanie definicji sprawiedliwości proceduralnej, gdyż brak jest samej uniwersalnej definicji sprawiedliwości. Dzieli on ją więc na trzy zasadnicze grupy, tj. sprawiedliwość dystrybucyjną (ang. *distributive justice*) gwarantującą sprawiedliwy wynik postępowania, sprawiedliwość korygującą (ang. *corrective justice*) stanowiącą gwarancję, iż przysługujące w związku z naruszeniem prawa środki są dostępne i sprawiedliwe oraz sprawiedliwość proceduralną gwarantującą sprawiedliwy przebieg samego postępowania⁷.

John Rawls analizował zagadnienie sprawiedliwości proceduralnej w szerszym kontekście. Dokonał on jej podziału, wyróżniając trzy modele, tj. doskonałej sprawiedliwości proceduralnej, niedoskonałej sprawiedliwości proceduralnej oraz czystej sprawiedliwości proceduralnej. Według niego pierwszy model warunkuje istnienie kryterium pozaproceduralnego, które definiuje nie tylko sprawiedliwy wynik, ale również samą procedurę postępowania. Stał na stanowisku, iż jej osiągnięcie nie jest możliwe. Jednak procedura musi być przynajmniej tak skonstruowana, aby służyła prawdzie. Z kolei drugi model podobnie

---

⁴ J. Stelmach, *Współczesna filozofia interpretacji prawniczej*, Kraków 1999, s. 135.

⁵ Arystoteles, *Sztuka Nikomachejska*, przekł. D. Gromska, Warszawa 1982, s. 168–169.

⁶ J. Stelmach, *Współczesna filozofia...*, op. cit., s. 136.

⁷ K. Kowalik-Bańczyk, *Prawo do obrony w unijnych postępowaniach antymonopolowych: W kierunku unifikacji standardów proceduralnych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2012, s. 98.

jak pierwszy odznacza się istnieniem niezależnego kryterium poprawności rezultatu, przy czym brak jest niezawodnej procedury, która prowadziłaby do jej osiągnięcia. W takiej sytuacji może wystąpić możliwość popełnienia błędu⁸. Trzeci rodzaj Rawls określa „takim zaprojektowaniem społecznego systemu, by rezultat był sprawiedliwy bez względu na to, czym się okaże – przynajmniej, gdy mieści się w pewnych granicach”⁹. W przeciwieństwie do poprzednich nie występuje tu kryterium prawidłowego rezultatu. Jest za to poprawna procedura, która bez względu na wynik jest również uznawana za uczciwą i poprawną¹⁰.

Podobne podejście do koncepcji Rawlsa w czystej sprawiedliwości proceduralnej można odnaleźć w rozumowaniu Roberta Summersa. Postrzega on procedurę przez pryzmat wartości, które opisują sprawiedliwy przebieg postępowania. Jest ono dobre nie tylko z uwagi na ostateczny rezultat, ale również zakres, w jakim realizuje wartości procesowe¹¹.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania można przyjąć, iż sprawiedliwość proceduralna dotyczy zespołu wartości, które powinny występować w każdym postępowaniu sądowym. We współczesnych koncepcjach sprawiedliwości zdecydowanie przeważa pogląd za tworzeniem struktur instytucjonalnych, których zadaniem będzie umożliwienie podmiotom realizacji ich interesów prawnych, a koncepcja sprawiedliwości proceduralnej ma być do tego środkiem¹².

Za jedną z zasad ogólnych prawa Unii Europejskiej może zostać uznana sprawiedliwość proceduralna choć nie posługuje się tym pojęciem wprost ani Traktat o Unii Europejskiej¹³ ani Traktat o funkcyjono-

---

⁸ J. Rawls, *Teoria sprawiedliwości*, Warszawa 2016, s. 119–120.

⁹ Ibidem, s. 122.

¹⁰ Szerzej: M. Bernatt, *Sprawiedliwość proceduralna w postępowaniu przed organem ochrony konkurencji*, Warszawa 2011, s. 36 i n.

¹¹ T. T. Koncewicz, *Poszukując modelu sprawiedliwości proceduralnej w prawie wspólnotowym. Mit czy rzeczywistość?*, Warszawa 2009, s. 100–101.

¹² Szerzej: A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, s. 143–149.

¹³ Traktat o Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010 r., s. 1.

waniu Unii Europejskiej¹⁴. Można jednak na podstawie orzecznictwa sądów UE przyjąć, że wartości związane ze sprawiedliwością proceduralną pozwalają uznać ją za zasadę ogólną prawa UE¹⁵.

Należy podkreślić, iż w starszym orzecznictwie sądów UE nie ma jednolitości co do pojęć związanych z wartościami określającymi sprawiedliwość proceduralną. Stosowane określenia to na przykład „sprawiedliwa rozprawa”, „sprawiedliwy proces”, „prawo do obrony” czy „sprawiedliwość naturalna”. W najnowszym orzecznictwie występuje pojęcie „sprawiedliwego procesu”¹⁶. Powszechnie przyjęto jednak posługiwanie się pojęciami, takimi jak „prawo do obrony” lub „prawo do wysłuchania”, które odpowiadają treści art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka jako wartości, które powinny być zagwarantowane w każdym postępowaniu¹⁷.

Uznawane za zasadę ogólną Unii Europejskiej – prawo do wysłuchania – jest związane z możliwością zajęcia stanowiska w kwestii prawdziwości, istotności faktów i stawianych zarzutów. Stwierdzając naruszenie, nie można opierać się na informacjach, do których jedna ze stron nie miała dostępu, co w konsekwencji skutkuje niemożliwością wypowiedzenia się, w sytuacji, gdy informacje te obciążają stronę¹⁸.

Z kolei prawo do obrony jest postrzegane jako element prawa do sprawiedliwego procesu¹⁹, jako jedna z jego gwarancji. W tym też zakresie wiąże się z prawem do wysłuchania, równym traktowaniem uczestników postępowania, prawem do rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym czasie, a także z odpowiednim uzasadnieniem decyzji. Ponad-

---

¹⁴ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016 r., s. 1.

¹⁵ K. Scheuring, *Ochrona praw jednostki w postępowaniu przed sądami wspólnotowymi*, Warszawa 2007, s. 61–71.

¹⁶ Sprawa C-185/95 *Baustahlgewebe przeciwko Komisji* [1998] ECR I-8417, pkt. 20–21.

¹⁷ T. T. Koncewicz, *Prawo do bycia wysłuchanym*, [w:] Z. Brodecki (red.), *Europa Urzędników*, Warszawa 2009, s. 110.

¹⁸ Szerzej: Sprawa 17/74 *Transocean przeciwko Komisji* [1974] ECR 01063 oraz sprawa 85/76 *Hoffmann-La Roche przeciwko Komisji* [1979] ECR 461.

¹⁹ Szerzej: Sprawa C-7/98 *Krombach przeciwko Bamberski*, [2000] ECR I-1935.

to z zapewnieniem równości broni w postępowaniu, z uwzględnieniem jego kontradyktoryjności. Za element prawa do sprawiedliwego procesu uważane jest także prawo do rozprawy, wiązane z udzieleniem precyzyjnej i przekazanej z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym informacji na jej temat²⁰.

Istota i rola prawa do rzetelnego procesu sądowego na podstawie art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

Dobitnym wyrazem prawa do rzetelnego procesu jest art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Konwencja stanowi najskuteczniejszy, stąd też wiodący instrument gwarantujący prawo do rzetelnego procesu. To właśnie orzekający na podstawie Konwencji Europejski Trybunał Praw Człowieka wniósł największy wkład we wprowadzenie i dalszy rozwój tego prawa do międzynarodowego systemu ochrony praw człowieka. Jego twórcza interpretacja nadaje znaczenie pojęciu „procesu rzetelnego”, tworząc poprzez wykładnię standardu system jego cech²¹.

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności została przyjęta w dniu 4 listopada 1950 roku w Rzymie. Jest jednym z najważniejszych dokumentów prawnych Rady Europy. Konwencja zawiera gwarancje nie tylko praw osobistych, obywatelskich oraz politycznych, lecz tworzy skuteczny mechanizm ich kontroli. Mechanizm ten oprócz instytucji skargi indywidualnej do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z siedzibą w Strasburgu to także monitorowanie implementacji wyroków Trybunału przez Komitet Ministrów. Każde Państwo-Strona jest zobowiązane do przyjęcia Konwencji. Polska jest związana Konwencją od 31 stycznia 1993 roku, a od 1 maja 1993 roku uznała prawo do składania skarg indywidualnych²².

---

²⁰ M. Bernatt, *Sprawiedliwość proceduralna ...*, op. cit., s. 76–77.

²¹ Szerzej: R. Kuźniar, *Prawa człowieka. Prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2000, s. 165–192.

²² Szerzej: K. Machowicz, *Ochrona praw człowieka w Rzeczypospolitej Polskiej na tle standardów europejskich*, Lublin 2010, s. 25–36.

Zgodnie z art. 32 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności wykładnia Konwencji i jej Protokołów należy do Trybunału. Przed wejściem w życie reformy mechanizmu kontrolnego wynikającej z Protokołu nr 11 oraz powołania stałego trybunału, interpretacja postanowień Konwencji należała do Europejskiej Komisji Praw Człowieka. Od 1959 roku, gdy swoją działalność rozpoczął Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu, wydał on tysiące wyroków, w których nie tylko rozstrzygał wniesione do niego sprawy, ale również chronił i rozwijał zasady zawarte w Konwencji. Orzeczenia Trybunału poza interpretacją, sposobem rozumienia pojęć, praw i wolności zagwarantowanych w Konwencji wpływają na Państwa-Strony, aby przestrzegały przyjęte przez siebie zobowiązania²³.

Europejska Konwencja Praw Człowieka stanowi złożony zespół zasad. Jedną z nich jest prawo do rzetelnego procesu, które zostało sformułowane we wspomnianym już art. 6. Stanowi on, iż:

Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą, przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym lub o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej.

Artykuł ten odzwierciedla zasadę rządów prawa leżącą u podstaw społeczeństwa demokratycznego, a także podkreśla istotne znaczenie sądownictwa w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. W sprawie *Golder przeciwko Wielkiej Brytanii* Trybunał zaznaczył, że art. 6 jest odbiciem ważnej zasady leżącej u podstaw EKPC, a więc wspomnianej już zasady rządów prawa, do której odniesiono się również w preambule do Konwencji²⁴.

W pierwszym zdaniu ustępu pierwszego określono, że art. 6 gwarantuje prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie. Sprawa z kolei musi być rozpatrywana przez

---

²³ M. A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2010, s. 219–220.

²⁴ Szerzej: sprawa *Golder przeciwko Wielkiej Brytanii*, wyrok z dnia 21 lutego 1975 r., skarga nr 4451/70.

niezawisły i bezstronny sąd, powołany do życia mocą ustawy. W zdaniu drugim zagwarantowano jawność postępowania sądowego i określono wyjątki od tej zasady. Sformułowanie „sprawiedliwe rozpatrzenie” jest przedmiotem dalszych implikacji będących wynikiem bogatego w tym zakresie orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W związku z tym można wyróżnić składowe elementy omawianego prawa, tj. zasadę równości stron, osobistego uczestnictwa w ustnej rozprawie, procedurę kontradiktoryjną oraz konieczność uzasadnienia wyroku²⁵.

W sprawie *Delcourt przeciwko Belgii* Trybunał stwierdził, że:

w demokratycznym społeczeństwie, w rozumieniu Konwencji, prawo do rzetelnego procesu sądowego zajmuje tak ważne miejsce, że jakakolwiek wykładnia ścieśniająca art. 6 ust. 1 nie odpowiadałaby ani celowi, ani charakterowi tego artykułu²⁶.

Oznacza to, że celem regulacji procesowych jest zapewnienie zgodności z zasadą pewności prawnej oraz prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Z kolei strona, jeżeli jest uprawniona, ma prawo oczekiwać, że cel ten będzie realizowany. Tylko w sytuacji, gdy nie budzi to wątpliwości i nie sprzeciwia się temu ważny interes publiczny można zrezygnować z gwarancji zawartych w art. 6 Konwencji²⁷. Zgodnie z poglądem Marka A. Nowickiego:

Jeśli spór był kolejno rozpatrywany przez różne organy, art. 6 ust. 1 nie wymaga, aby już pierwszy z nich spełniał wymogi tego przepisu. Musi istnieć przynajmniej jeden z następujących warunków: 1) organ orzekający sam odpowiada wymaganiom art. 6 ust. 1, a jeśli nie – 2) jego orzeczenia muszą być poddane kontroli organu sądowego mającego pełną jurysdykcję w zakresie faktów i prawa zapewniającego gwarancje rzetelnego procesu sądowego wynikające z tego artykułu²⁸.

²⁵ Szerzej: A. Pagiela, *Zasada fair trial...*, op. cit., s. 125–144.

²⁶ Sprawa *Delcourt przeciwko Belgii*, wyrok z dnia 17 stycznia 1970 r., skarga nr 2689/65.

²⁷ M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej...*, s. 511.

²⁸ Sprawa *Albert i Le Compte przeciwko Belgii*, wyrok z dnia 10 lutego 1983 r., skarga nr 7299/75.

Orzecznictwo ETPC określa cztery podstawowe gwarancje, które składają się na prawo do sprawiedliwego procesu. W pierwszej kolejności jest to równość broni, co na poziomie najogólniejszym oznacza usytuowanie stron na równych pozycjach. Po drugie, gwarancje dotyczące organizacji i składu sądu. Po trzecie, gwarancje dotyczące przebiegu procedury i wreszcie po czwarte – dotyczące wykonania orzeczenia²⁹. Podkreśla się, jak ważne w demokratycznym państwie jest prawo do rzetelnego procesu sądowego. Trybunał wskazuje ponadto, że art. 6 gwarantuje prawo do efektywnej, rzetelnej, ale i skutecznej ochrony prawnej. Należy podkreślić, że nie chodzi tylko o wynik, ale również przebieg postępowania. Jest to oparte na założeniu, że tylko zachowanie gwarancji procesowych może doprowadzić do wydania sprawiedliwego wyroku³⁰.

Strategię działania Trybunału można zrozumieć w przypadku postępowañ przed sądami krajowymi. Wymusza ją różnorodność prawna państw członkowskich Unii Europejskiej i obowiązek każdego z nich do uformowania swojej wewnętrznej procedury tak, aby odpowiadała standardom art. 6 EKPC. Jakość procedury unijnej jest zapewniona przez obowiązek zgodności z art. 6 i orzecznictwem ETPC³¹.

Istota i rola prawa do rzetelnej procedury w art. 47 Karty Praw Podstawowych UE

Prawo do rzetelnego procesu jest związane z zasięgiem przedmiotowym prawa wspólnotowego. Podstawowym celem prawa unijnego nie jest jedynie ochrona praw fundamentalnych, ale zapewnienie efektywności stosowania praw podmiotowych, które zawarte są w unijnym porządku prawnym. Zgodnie z tym prawo do rzetelnego procesu jest konsekwencją praw podmiotowych i instrumentem zapewniającym ich efektywność, w granicach wyznaczonych przez regulację unij-

---

²⁹ Ibidem, s. 49.

³⁰ A. Łazarzka, *Rzetelny proces cywilny...*, s. 50–51.

³¹ M. A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej...*, s. 219–220.

ną. Prawa fundamentalne nie mogą więc rozszerzać zasięgu obowiązywania tego prawa³².

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej została uroczystie proklamowana po raz pierwszy w 7 grudnia 2000 r. w Nicei a następnie w grudniu 2007 r. Do 1 grudnia 2009 r. Karta Praw Podstawowych nie wywoływała wiążących skutków prawnych porównywalnych z prawem pierwotnym. Stanowiła jedynie porozumienie międzyinstytucjonalne, wiążące Komisję Europejską, Radę UE oraz Parlament Europejski. Traktat z Lizbony³³ włączył ją do katalogu aktów prawa pierwotnego UE. Natomiast od momentu jego wejścia w życie stała się aktem wiążącym prawnie. Wcześniej KPP stanowiła jedynie „źródło wiedzy” o prawach podstawowych zagwarantowanych przez wspólnotowy porządek prawny, wskazując ich „znaczenie”³⁴.

Postanowienia KPP mają zastosowanie tylko do instytucji, organów i państw członkowskich w takim zakresie, w jakim wdrażają one prawo unijne, o czym stanowi art. 51, a mianowicie „Postanowienia niniejszej Karty mają zastosowanie do instytucji i organów Unii z właściwym uwzględnieniem zasady subsydiarności oraz do państw członkowskich wyłącznie w zakresie, w jakim stosują prawo Unii. Mają one więc obowiązek szanować prawa, przestrzegać zasad i popierać ich stosowanie w granicach swoich uprawnień”. Ponadto należy wskazać, że w KPP dokonano związania z przepisami EKPC, o czym stanowi art. 52:

Każde ograniczenie korzystania z praw i wolności uznanych w niniejszej Kartce musi być przewidziane przez ustawę z poszanowaniem istoty ich treści. Z zastrzeżeniem zasady proporcjonalności ograniczenia mogą być wprowa-

---

³² M. Drobysz, *Stanowienie prawa przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości – studium zasady ogólnej*, [w:] C. Mik (red.), *Wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej*, Toruń 2001, s. 31 i n.

³³ Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską podpisany w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz. Urz. UE C 306 z 17.12.2007 r.).

³⁴ Szerzej: K. Kowalik-Bańczyk, *Problematyka ochrony praw podstawowych w unijnych postępowaniach w sprawach z zakresu ochrony konkurencji*, Warszawa 2010, s. 46–49.

dzione wyłącznie wtedy, gdy są konieczne i rzeczywiście realizują cele wynikające z ogólnego interesu, uznane przez Unię, lub wynikają z potrzeby ochrony praw i wolności innych osób”.

W rozdziale VI KPP zatytułowanym „Wymiar sprawiedliwości” została ujęta lista minimalnych standardów praw procesowych, które powinny być w sposób jednolity stosowane na terenie wszystkich państw członkowskich. Tak jak wcześniej wspomniano katalog praw procesowych tam zawartych stanowi recepcję art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Należy jednak zaznaczyć, iż zakres tych praw nie jest tożsamy³⁵. Zgodnie z art. 47 Karty Praw Podstawowych:

Każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela. Pomoc prawna jest udzielana osobom, które nie posiadają wystarczających środków, w zakresie w jakim jest ona konieczna dla zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

Artykuł 47 KPP gwarantuje „prawo do skutecznego środka prawnego (przed sądem)”, „prawo (dostępu) do (niezawisłego i bezstronnego) sądu” i prawo do pomocy prawnej, które stanowią istotny element zasady demokratycznego państwa prawnego, zapewniającego jednostce efektywną ochronę prawną przed naruszeniami jej praw podmiotowych przez władze publiczne. Zapewnienie jednostce efektywnej ochrony jej praw wynikających z prawa Unii należy do jądra (unijnej) zasady praworządności w rozumieniu art. 2 TUE, a także istotny element (europejskiej) «wspólnoty prawa»³⁶.

---

³⁵ H. Kuczyńska, *Rzetelny proces karny w prawie UE oraz orzecznictwie ETS*, [w:] P. Wiliński (red.), *Rzetelny proces karny: w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, Warszawa 2009, s. 151.

³⁶ A. Wróbel, *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 1169–1172; M. Wróblewski (red.), *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej jako żywy instrument. Podręcznik dla prawników*, Warszawa 2014, s. 17–18, http://inpris.pl/fileadmin/user_upload/documents/KPP/e-book_Karta_Praw_Pod

Podsumowanie

Na tle powyższych rozważań należy uznać, że Karta Praw Podstawowych inspirowana prawami człowieka gwarantowanymi m.in. w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka stała się aktem ujmującym w sposób kompleksowy prawa podmiotowe występujące w porządku prawnym Unii Europejskiej. Podkreślenia wymaga fakt, iż omawiana koncepcja rzetelnego procesu zawarta w art. 47 Karty Praw Podstawowych nie jest jednowymiarowym modelem praw proceduralnych, a standardem obejmującym wiele praw i gwarancji. Biorąc pod uwagę nieścisłości terminologiczne związane z pojęciem „rzetelnego procesu”, a także trudności wynikające z uwzględnienia szeregu aktów prawnych, w tym dostosowania do systemu prawnego każdego z państw członkowskich UE, zapewnienie realizacji jej postanowień może nastroczać szeregu trudności. Niewątpliwie o skuteczności unormowań zawartych w Karcie i wpływu na stan praw i wolności będzie świadczyć to, jak postanowienia tego dokumentu będą wcielały się w życie.

Bibliografia:

- Arystoteles, *Sztuka Nikomachejska*, przekł. D. Gromska, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1982.
- Bernatt M., *Sprawiedliwość proceduralna w postępowaniu przed organem ochrony konkurencji*, Wyd. Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011.
- Drobysz M., *Stanowienie prawa przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości – studium zasady ogólnej*, [w:] C. Mik (red.), *Wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej*, Toruń 2001.
- Koncewicz T. T., *Poszukując modelu sprawiedliwości proceduralnej w prawie wspólnotowym. Mit czy rzeczywistość?*, Wyd. Centrum Europejskie Natolin, Warszawa 2009.

[stawowych Unii Europejskiej jako żywy instrument Podrecznik dla prawników. pdf](#)
[dostęp: 27-05-2016].

- Koncewicz T. T., *Prawo do bycia wysłuchanym*, [w:] Z. Brodecki (red.), *Europa Urzędników*, Wyd. LexisNexis, Warszawa 2009.
- Kowalik-Bańczyk K., *Problematyka ochrony praw podstawowych w unijnych postępowaniach w sprawach z zakresu ochrony konkurencji*, Wyd. Centrum Europejskie Natolin, Warszawa 2010.
- Kowalik-Bańczyk K., *Prawo do obrony w unijnych postępowaniach antymonopolowych: W kierunku unifikacji standardów proceduralnych w Unii Europejskiej*, Wyd. Lex Wolters Kluwer Business, Warszawa 2012.
- Kuczyńska H., *Rzetelny proces karny w prawie UE oraz orzecznictwie ETS*, [w:] P. Wiliński (red.), *Rzetelny proces karny: w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, Wyd. Wolters Kluwer Business, Warszawa 2009.
- Kuźniar R., *Prawa człowieka. Prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2000.
- Łazarska A., *Rzetelny proces cywilny*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012.
- Machowicz K., *Ochrona praw człowieka w Rzeczypospolitej Polskiej na tle standardów europejskich*, Lublin 2010.
- Nowicki M.A., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2010.
- Pagiela A., *Zasada „fair trial” w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2003, r. LXV, zeszyt 2.
- Rawls J., *Teoria sprawiedliwości*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2016.
- Stelmach J., *Współczesna filozofia interpretacji prawniczej*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1999.
- Scheuring K., *Ochrona praw jednostki w postępowaniu przed sądami wspólnotowymi*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2007.
- Wróbel A., *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2013.
- Wróblewski M. (red.), *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej jako żywy instrument. Podręcznik dla prawników*, Warszawa 2014, http://inpris.pl/fileadmin/user_upload/documents/KPP/e-book_Karta_Praw_Podstawowych_Unii_Europejskiej_jako_zywy_instrument_Podrecznik_dla_prawnиков.pdf [dostęp: 27-05-2016].